కథ 1992

1

ఏటిపాట

గంటేడ గౌరునాయుడు

మసక మసక చీకటి రంగు వెలసిన నల్లదుప్పటిలా లోకం మీద కమ్ముకుంటోంది. ఆగి ఆగి వీస్తున్న గాలితెరలు సానుభూతి వచనాలై చెట్ల ఆకుల సందుల్లో అక్కడక్కడా నిలిచి ఉన్న వర్షపునీటిని కన్నీటి చుక్కలుగా జారుస్తున్నాయి. శవస్నానంతో గడపంతా తడిసినట్లు నేల బురద బురదగా ఉంది.

బురదలో అడుగులు భారంగా వేస్తూ మసక చీకట్లను మసకబారిన కళ్లతో చీలుస్తూ చిరిగిన పాత చీరతో మాటిమాటికీ కళ్లు ఒత్తుకుంటోంది సూరమ్మ. సన్నగా రాగాలు పెడుతూ ఏడుస్తోంది. ఆ ఏడుపు ఎవరికైనా వినిపిస్తుందేమోనని భయపడుతున్నట్లుందామె. ఆమె శోకభారాన్ని తానూ వహించి భోరున ఏడుస్తున్నట్లు హోరుతో ఉధృతంగా ప్రవహిస్తోంది నాగావళి.

ఆమె ముఖం ఏటి బురదనీరులాగా నల్లరంగుకు తిరిగింది. ఆమె ఏటి ఒడ్డునే నడుస్తోంది. బురదలో జారి పడుతోంది. పడి లేస్తోంది. అయినా వడిగా అడుగులు వేస్తోంది. ఆమె చూపులు ఏటి కెరటాల మీదుగా సాగుతూ తీరాన్ని తాకుతూ దేనినో వెతుకుతున్నాయి.

చీకటి చిక్కబడుతోంది. గాలి విసురు ఎక్కువైంది. ఉండి ఉండీ చినుకులు సూదుల్లా తాకుతున్నాయి.

ఆమె హఠాత్తుగా ఆగింది.

ఆమె చూపులు ఓచోట నిలిచేయి.

ఒడ్డును ఆనుకుని పల్చని ఇసుకమేట. ఆ ఇసుకమేట మీద నల్లగా యేదో ఆకారం.

ఆమె కాళ్లు తడబడ్డాయి.

నేలమీద కాలు ఆనక బురదలో జారిపడింది. గుండె వేగంగా కొట్టుకుంది. మెల్లగా లేచి ఒడ్డునున్న ఓ తుప్పను ఆసరా చేసుకుని ఇసుకమేట మీదికి దిగజారింది. వర్షానికి బాగా నానిన నేలలోంచి వేళ్లతో సహా ఉండిన తుప్పతో పాటు ఇసుక పర మీద దభాలున పడిపోయింది. ఆమె ఒళ్లంతా ముళ్లతో గీరుకుపోయి నెత్తురు చిమ్మింది. కొత్త ఇసుకమేటలో ఆమె కాళ్లు మోకాలి లోతున దిగబడిపోతుంటే అతి కష్టంమీద ఆ ఆకారాన్ని చేరుకుంది సూరమ్మ. మసకబారిన కళ్లతో నీళ్లు నిండిన ఆ చీకట్లో ఆమెకు సరిగా ఆనలేదు. కన్నీరు తుడుచుకుని గుండె నిబ్బరం చేసుకుని చూసింది.

అది ఆమె వెతుకుతున్నది కాదు. అది చచ్చిన ఆవు కళేబరం. సగానికి ఇసుకమేట వేసి నీటిలో నాని ఉబ్బి దుర్వాసన వేస్తోంది.

నిరాశతో వెనుదిరగబోయిన ఆమె కాళ్లకు గుడ్డపీలిక చుట్టుకున్నట్లై కాళ్లు వెనక్కు లాక్కుంటే బరువుగా ఏదో కదిలింది. ఒక్కసారి దుర్గంధం రేగింది. ఏటినీటిలో నాని ఉబ్బి భయం గొల్పేదిగా ఉండి నీటిపై తేలిందో శవం. మానవ కళేబరం.

ఆ శవం ఆమె భర్త పైడయ్యది. 'పాటుకుడు పైడయ్య.'

ఆమెకు కళ్లు తిరిగినట్లైంది. భరింపరాని దుర్గంధానికి వాంతి చేసుకుని నిలుచున్న పాటున ఇసుకమేటపై పడిపోయింది. ఏటినీటి మీదుగా తేలివచ్చే చల్లగాలికి తొందరగానే తేరుకుంది.

ఆమెకు ఒక్కపెట్టున దుఃఖం ముంచుకొచ్చింది. భయాన్ని, అసహ్యాన్ని బయటకు నెట్టింది. భోరున ఏడ్చింది. గుండెలవిసేలా ఏడ్చింది. శక్తి సన్నగిల్లేదాకా ఏడుస్తూనే ఉంది.

ఏటి ఒడ్డునున్న మామిడితోటలోంచి గుడ్లగూబ అరుపు సూరమ్మ రోదనకు వికృతంగా శృతి కలుపు

తోంది. మబ్బుతెరల్ని పక్కకు తొలగించి చీకటిని చిల్లులు చేస్తూ చుక్కలు సానుభూతి చూపుతున్నట్టు మినుకు మినుకుమంటున్నాయి. గాలి ఓదారుస్తున్న ట్లుగా ఆమె తల నిమిరి సాగిపోతుంది.

ఆమె గతచరిత్రను గానం చేస్తున్నట్లు ఏటి కెరటాల హోరు... హోరు... హోరు...

అతి వేగమున నీవు పతివున్న కడకు
పోయి యే గతియైన నా ప్రాణనాథుని
మరలించి తెస్తివా మరువనీ మేలు.
నాథుడు లేనిదే నగలింకేలనో తల్లీ
పురుషుడూ లేనిదే పూలు నాకేలమ్మా
సరసుడు లేనిదే సంపదలూ యేల
యీ పాడు యవ్వనము నాకేలనోయమ్మా
సఖులారా మీరేల సకలంబు యేల...

వీధి మధ్య రేకుడబ్బా దీపం ఎర్రని వెలుగులు పంచుతోంది. అరుగులు, గడపలు జనంతో నిండిపో యేయి.

దీపం చుట్టూ వలయాకారంగా ఉన్న ఖాళీస్థలం లో ఆడవేషంలో మెరిసిపోతున్నాడు పైడయ్య. దీపం వెలుతుర్లో మేకప్ చేసుకున్న ముఖం మెరుస్తోంది. పాడ వాటి పూలజడ, మెడ నిండా రంగు కాగితాలతో చేసిన ఆభరణాలు. ఆ వేషంలో అచ్చం ఆడపిల్లలా ఉన్నాడు పైడయ్య.

సన్నని రాగం... రాగానికి తగ్గ అభినయం. చేతులు తిప్పడంలోనూ లయబద్ధంగా అడుగులు వేయడంలోనూ ఏదో అందం... చిత్రమైన ఆకర్షణ...

పైడయ్య పాడుతూ అడుగులు వేస్తుంటే ఆ పాటకు జముకు వాయిద్యంతో వంత పాడుతూ సహ కరిస్తున్నారు మరో ఇద్దరు.

''శశిరేఖా పరిణయం' పదం పాడుతున్నాడు పైడయ్య. పిట్టకథలతో చమత్కారాలతో పంట చేలగట్ల మీద పల్లెపడుచు పరుగులా సాగిపోతోంది పాట.

కొందరు ఆవలిస్తూ ఆశ్చర్యంగా వింటుంటే మరి కొందరు చుట్టలు అడ్డపాగవేసి తన్మయత్వంతో వింటు న్నారు. పైన ఆకాశంలో వెన్నెల రాగం ఆలపిస్తున్న చందమామ చుట్టూ చుక్కల్లా అమ్మలక్కలు. ఎర్రని దీపం వెలుతురూ... పల్చని వెన్నెల వెలుగూ... నీలి నీడల మధ్య తీర్చిదిద్దిన బొమ్మలకొలువులా ఉంది ఆ వీధి.

ఓ రెండు కళ్లు తదేకంగా పైడయ్యనే చూస్తు న్నాయి రెప్పవేయడం మరచి.

'అలిగి వెళ్లిపోయిన అభిమన్యు కుమారుణ్ణి పిలవడానికి శశిరేఖ చిలుకను పంపిస్తుంది,' అంత వరకూ సాగింది పాట.

''అమ్మల్లారా మిగతాది రేపు పాడతాను,'' అని పాట ఆపేడు పైడయ్య.

''శశిరేఖ పెళ్లైపోయిందాక పాడిత్తు... అది పిల్లల కోడి ఇంక నెత్తిమీదే ఉంది,'' ఆకాశంలోని చుక్కల్ని చూస్తూ పైడయ్యను కళ్లార్పకుండా చూస్తున్నావిడ అంది, ఎక్కువ రాత్రేం కాలేదన్నట్టు.

ఆమె సూరమ్మ.

సూరమ్మకు పాతికేళ్లుంటాయి. ఎర్రగా... బొద్దుగా గుమ్మడిపండులా ఉంటుంది. నుదుట రూపాయి బిళ్లంత బొట్టు. ముక్కుకు అడ్డుగమ్మి, చెవులకు ఎత్తు గొలుసులు. జాకెట్టు లేని భుజాల మీంచి వేసిన ఎర్ర కోక కుడిపైట. పోతపోసిన పల్లె అందం సూరమ్మది.

నాయుడోళ్ల మూడో కోడలు సూరమ్మ. మూడేళ్ల ఆడపిల్లకు తల్లి సూరమ్మ. అందరూ సూరమ్మ మాటనే సమర్థించేరు. ఇంకా పాడమని బలవంతం చేసేరు.

పైడయ్య సూరమ్మ వేపు ఓసారి చూసి నవ్వి, పాట అందుకున్నాడు. తొలికోడి కూసింది. ఊరి మధ్య టీ దుకాణంలో పొయ్యి వెలిగింది. అప్పుడు పైడయ్య పాట ఆగింది. ఏదుం బియ్యం పట్టని గంపతో కదిలేడు పైడయ్య.

''బుగతమ్మా ఇందండమ్మా కోక,'' గడపలో స్తంభానికి ఆనుకుని నిలబడి పిలిచేడు పైడయ్య.

సూరమ్మ ఇంట్లోంచి గబగబ వచ్చి, ''ఏంది... నాను కోక ఇచ్చిమన్నాను? మంచోడివి, కోక నువ్వే తీసుకో, రోజూ ఎవల్నడుగుతావు.''

పైడయ్య క్షణం తటపటాయించి ఏదో అనబో యేటంతలో సూరమ్మే అంది.

''ఏదీ ఆ దువ్వందొర పాడిమి... సన్నవిడిగ నీ రాగం బాగుంతాది సుమీ.''

''తల్లీ ఆ పాట నీకెంతిష్టమోగాని... ఎన్నిసార్లు పాడించుకుంతావు,'' అని జముకు శృతి చేసి పాటందు కున్నాడు.

...
పెద్దోలను కొటేడా దువ్వందొరా
ఆడు పేదోల్లకు పంచేడా దువ్వందొరా
పగులల్ల పెద్దమనిషి దువ్వందొరా
ఆడు పొద్దుపోతే కన్నగాడు దువ్వందొరా...
...

సాయంత్రం గాలికి రేగిన వరి నారుమడి అలల్లా సాగిపోతున్న పాట వింటూ తన్మయత్వంతో స్తంభాన్నా నుకుని నిలబడిపోయింది సూరమ్మ పాట అయిపోయే దాకా.

"వత్తానమ్మా," లేచేడు పైడయ్య.

అప్పటికే పిల్లలు వాడి చుట్టూ మూగిపోయేరు.

"ఉండుండు కసింత సల్లంది తినిద్దివుగాని."

ఇంట్లోకెళ్లి కంచుగిన్నె నిండా చిక్కని మజ్జిగ పోసి అన్నం తెచ్చి పైడయ్య తనతో తెచ్చుకున్న తపేళాలో వేసింది. ఊరగాయ, వేపిన మజ్జిగ మిరపకాయలు ఆకులో వేసి వాడి చేతిలో పెట్టింది. చేతులు కడుక్కో డానికి నీళ్లిచ్చింది.

"ఇంకెన్ని రోజులుంతావు," అడిగింది సూరమ్మ పైడయ్య ముఖంలోకి చూస్తూ...

"నాల్రోజులుండి ఎలిపోతాను," తింటూనే చెప్పేడు.

"రోజూ పెందిల మా ఇంటికి రా సల్లంది తిని ద్దువుగానీ."

"అలాగేనమ్మా... దరమతల్లివి."

తినడం పూర్తయ్యాక తపేళా కడుక్కుని, "వత్తా నమ్మా," అని వెళ్లిపోయాడు పైడయ్య. సూరమ్మ నవ్వు కుంటూ ఇంట్లోకెళ్లిపోయింది అత్త పిలుపుతో.

పైడయ్య పాట పాడినన్నాళ్లు అందరికంటే ముందు హాజరై పాట పూర్తయ్యాక అందరి కంటే వెనక వెళ్లేది సూరమ్మ.

పైడయ్యది చామనఛాయ. బలమైనవాడు. ఉంగరాల జుత్తు గలవాడు. మామూలుగా ఉన్నప్పుడు, ఏదో పని చేస్తున్నప్పుడు 'ఈల' పాట పాడుతుంటాడు. పాట పాడ్డానికి ఏ ఊరైనా వెళ్లేటప్పుడు పంచె కట్టి లాల్చీ వేస్తాడు. ఎప్పుడూ హుషారుగా ఉంటాడు.

ఆరోజు-

పైడయ్య ఏటికి స్నానానికి వెళ్లాడు. ఆ వెనకే నీళ్లకుండతో సూరమ్మ బయల్దేరింది.

"పైడయ్య ఎప్పుడు బయలెత్తన్నావేటి?"

"రేపనకల."

"ఈ ఊరిల ఉండిపోరాదా. ఎక్కడైనా ఒకటేగదా. కష్టపాటోడికి ఎక్కడైతేటి?"

"మరి నాల్రోజులుంతే నా పాట ఎవ్వలింతారు. పాడిన పాటే పాడురా పాసిపళ్ల దాసరీ... అన్నట్టుగైపోద్ది. నాలాటోడు ఎప్పుడూ ఒక దగ్గట ఉండిపోగూడదు ఇలువుండదు."

"నీ కిలువు నేపోడమేటి... బంగారానికి పాసేటి సెప్మీ." పైడయ్య మాట్లాడలేదు.

సూరమ్మ చుట్టూ చూసింది. మనుషుల అలికిడి లేదు. దూరంగా పొలాల్లో పశువులు మేపుతున్న కుర్రాళ్లు, 'సిరతాబిళ్ల' ఆట ఆడుకుంటున్నారు. పశు వులు అక్కడక్కడా చెదిరి పచ్చగడ్డి పరకలు మేస్తు న్నాయి.

వేసవి ఎర్రని ఎండ పాదాలను చురుక్కుమనిపి స్తున్నా సూరమ్మ పైడయ్యతో కబుర్లు చెబుతూ నడు స్తోంది.

"అంబల్లేలప్పుడు నీలకి బైలెల్నావేటివిల్లా..." అన్నాడు పైడయ్య, సూరమ్మ ముఖంలోకి చూస్తూ.

"నీలకని కాదు. నువ్వు ఏటికాసి బైలెల్డం సూసి వచ్చాను. అన్నీ ఇడదీసి సెప్పాలా? అన్నోటు కతల్సెప్పు తావు..." సూరమ్మ తడారిన గొంతుతో అంది.

పైడయ్య నాలుక పిడచగట్టుకుపోయింది. గుండె వేగంగా కొట్టుకుంది. కాళ్లలో సన్నగా ఒణుకు-అయినా పెదాలపై నవ్వు పులుముకుని సూరమ్మ వేపు అల్లరిగా చూసేడు. సూరమ్మ ఎర్రని బుగ్గలు మరింత ఎరుపెక్కేయి.

ఇద్దరూ నీలాటిరేవులో దిగేరు.

పక్కనే గుబురుగా పెరిగిన రెల్లు పొదలవేపు చూసి కళ్లతో నవ్వింది సూరమ్మ.

నిశ్శబ్దంగా ప్రవహిస్తోంది ఏరు. ఎగువ రేవులో ఎవరో పోతులు కడుగుతున్నారు. ఏటి నడుమ ఇసుక పర మీద కొంగ ఒకటి ఒంటికాలి మీద నిలుచుంది. నీటిబాతులు రెండు నీళ్లలో మునిగి తేలుతూ రెక్కలు టపటపా కొట్టుకుంటూ సరాగాలాడుతున్నాయి. అవ తలి ఒడ్డున చాకళ్లు పాటలు పాడుతూ బల్లమీద వేస్తున్న తడిబట్టల దరువులు... గాల్లో తేలి మంద్రంగా విని పిస్తున్నాయి.

"రమ్మీ... ఓ సెయ్యి సాయింపట్టిమీ..." పిలి చింది సూరమ్మ.

తడిబట్టలోని సూరమ్మను తడబాటులేకుండా చూసేడీసారి పైడయ్య. చూసి కుండలోని నీళ్ల ఆమె ముఖాన చిలకరించి... బుగ్గన చిటికేసి ఆమె మీదికి నీళ్ల కుండ ఎత్తి సాయం చేసేడు.

సూరమ్మ వెళ్లాక ఆనందం పట్టలేక మొలలోతు నీళ్లలో మరీమరీ మునగేడు. చిన్నపిల్లాడిలా గంతు లేసేడు. అప్పుడోసారి మీదికి చూసి, 'ఎంతేలై పోయిం దోస్,' అనుకుని ఒడ్డెక్కేడు.

పైడయ్య ఆ ఊళ్లో పాటుకుడు పైడయ్యగా అందరికీ... చనువైపోయేడు. తన్నెవరు పిలిచినా, 'పాటుకుడో,' అనే పిలుస్తారు.

రోజుకో వీధిలో రాత్రుళ్లు పాట పాడేడు. బాల నాగమ్మ, సన్యాసమ్మ కథ, ధర్మాంగద చరిత్ర, పాము పాట, సీతమ్మవారి వనవాసం, శశిరేఖా పరిణయం, ఊర్మిళ నిద్ర, లక్ష్మణస్వామి నవ్వు... ఇలా ఎవరే పాట పాడమంటే ఆ పాట పాడేడు. ఉన్నన్నాళ్లూ రోజుకో ఇంటి దగ్గర భోజనం చేసేడు. అందరికీ అభిమానపాత్రు డయ్యేడు. మరీ ముఖ్యంగా ఆడవాళ్లకి.

ఆరోజు చివరిగా ఊరి నడుమ రామ్మందిరం దగ్గర పాట. పెట్రోమాక్సు లైటు పెట్టేరు. ఆ పాట అక్కడ చేయడానికి ఎవరెవరెవరు కారణమైనా ముఖ్య కారకురాలు సూరమ్మ. అయితే ఆ రాత్రి పాటకు సూరమ్మ హాజరు కాలేదు.

పైడయ్య మహా ఉత్సాహంగా పాడేడు. తొలికోడి కూసేదాకా పాడేడు. కొందరు డబ్బులు చదివించేరు. చదివింపులు వచ్చిన ప్రతిసారీ... 'వీరిని ఆ దేవుడు సల్లగ సూడాల,' అని ప్రార్థించేడు. పాట పూర్తయ్యాక అందరికీ దండం పెట్టేడు.

"అయ్యలారా... అమ్మలారా... నా పాట ఇన్నారు. తప్పో ఒప్పో నాకొచ్చింది పాడేను. బాగుందన్నారు. బతకి బాగుంతే మరొకపాలి వొచ్చి పాడతాను... ఈ తెల్లారే ఎలిపోతన్నాను... శలవిప్పించండి," అంటూ అందరి దగ్గర సెలవు తీసుకున్నాడు.

ఊళ్లో టీ దుకాణాల్లో పొయ్యిలు మండేయి. రైతులు, పాలేర్లు నాగళ్లు కోటేర్లేసి ఎడ్లను అదిలిస్తూ పొలాలవేపు సాగిపోతున్నారు. చాకలి సిమ్మడం మాసిన బట్టలు దండడానికి బయలుదేరాడు.

లేగదూడలు పొదుగులు కుమ్ముతో ఆవులు పాలు చేపుతున్నాయి. పైడయ్య ఇద్దరు కావిడి మనుషులతో పడమర దిక్కుగా సాగిపోయేడు.

క్రమంగా చీకటి పలచబడి వెలుగు కమ్ముకుంది. కమ్ముకున్న వెలుగులాగే ఓ వార్త ఊరంతా కమ్ముకుంది. గుసగుసగా సాగిన వార్త రవరవా రాజుకుంది. ఆ ఉదయం నీలాటిరేవు దగ్గర మహిళలు ప్రత్యేకంగా మాట్లాడుకున్నారు.

"రాతిరి నుంచి సూరమ్మ అలికిన్లేదట."

"సూరమ్మ ఎవల్తోటో ఎలిపోయిందంతన్ను."

"ఎవుల్తోటేటీ ఆ పాటుకుడు పైడయ్యతోటే."

"వల్లకోరా... ఆ అంటరానోడితోటె ఎలిపొద్దా. నాన్నమ్మను," ఒకావిడ అపనమ్మకం.

"ఆ నీకేం తెలుసును ఆలిద్దరి సంగతి. రోజూ నాను కనిపెడతన్నానుగానా," మరొకావిడ.

"అల్లామద్దిని అంబల్లేలప్పుడు ఆలిద్దరే ఏటి కెల్దం నాను కల్లార సూసినాను," ఒక అడ్డపాగావిడ నేనే రుజువన్నట్టు చెప్పింది.

"ఆ పాటుకుడు కనపడితే సాలు... పయ్యాడు కొంగు కానీది కాదు."

"ఇదోటోలమ్మ ఇడ్డూరం. దొరక్క దొరక్క సూరమ్మకి ఆ జాత్తక్కువోడే దొరికినాడా," ఒకమ్మ బుగ్గలు నొక్కుకుంది.

"సేసిందే సెండాలప్పని... ఇంక జాతేటి నీతేటి?"

"దాని కళ్లకావరం మండ... దానికొక కూతురున్నాది, ఆ పిల్లని సూత్తే ఉసూరుమంతంది ఛా...! జల మెత్తగానే సరా..." ఓ నడివయసావిడ అసహ్యించుకుంది.

"పెద్దింటి దాయిగావాల బుద్దొండొద్దా?"

"ఆ, ఆ... పెద్దమడి గట్టుకే బొంగలెక్కువ."

"ఆ సూరమ్మకేం పోయికాలం పట్టుకుందో... బంగారునాటి కాపరంలో నిప్పులు పోసుకుని ఆ కానోడి జంట కట్టింది."

"అంతే, కలికాలం. బెమ్మంగారు సెప్పినట్టిగే ఔతుంది," ఓ ముసలమ్మ అడ్డపాగ వేసిన చుట్ట తీసి గొణుక్కుంది.

అంతదాకా మౌనంగా ఉన్న ఒకావిడ యెందుకో అందరికీ భిన్నంగా మాట్లాడింది.

"సూరమ్మ ఈ నీత్తక్కువ పని ఎందుకు సేసిందో గాని అక్కడా తాగవలసింది ఈ యేటినీరే గదా... రేవే మారింది అంతే."

ఆ మాటకు మిగతావాళ్లు విస్తుపోయారు.

అందరూ అనుకున్నది కరట్టే.

సూరమ్మ లేచిపోయింది.

*

"బియ్యం నేవు," సాయంత్రం ఇల్లు చేరిన కోళ్లను కోళ్లగూడులో మూస్తూ అంది సూరమ్మ.

ఇంటి ప్రక్కనున్న కాగుచెట్టును ఆనుకుని దొడ్లో కుక్కపిల్లతో ఆడుకుంటున్న కొడుకును చూస్తూ ఏదో ఆలోచిస్తున్న పైడయ్యకు ఆ మాట వినిపించలేదేమో ఆమెవేపు చూడలేదు.

"ఔనో ఇటింతన్నావా పొయ్యి మీద ఎసర మరిగిపోతుంది. బియ్యం నేవు," మళ్లీ చెప్పింది.

"ఆ... ఆ... ఇదిగోద... ఎల్తన్నాను. ఆ మేష్టుబావు దగ్గరికెల్లి ఈపూటకి బత్తిం అడిగి తెత్తాను," అని క్షణం ఆగేడు... ఆగి మళ్లీ అన్నాడు. "జముకు మూలబెట్టే పోవలసిందే నా పాట పాతబడిపోయింది. గడపకి గంట నిలబడి పాడినా ఏయమ్మా సేరడు బియ్యం ఎయ్యదు. అదిగా టీవీ, రేడియో, సినిమాలు వచ్చి నా పొట్ట కొట్టేసినాయి," అని అక్కణ్ణించి కదలబోతున్న పైడయ్యతో-

"ఇదా నువ్వా సంగంల సేరి మేష్టుబావు సెప్పిన పాటలు పాడ్డం కొందరికిట్టం లేనట్టుగుంది. మనకవన్నీ ఎందుకు మానిత్తు," అంది సూరమ్మ.

"ఇదేటిది... ఎవులికైనా ఇష్టం నేపోడానికి నానేటి సేసినాను. పాట పాడుకోడం తప్పైతే బతకడమూ తప్పే. ఆ బావు మంచి మంచి పాటలు రాసి సెప్తున్నాడు. నాను పాడతన్నాను."

''అదా... ఒద్దన్న పనికే ఓలాయించుతావు గదా... మొన్నామద్దిని నాయుడుబావు ఏటన్నాడో ఎరుగుదువా? ఈ సంగపోల్లందర్నీ ఏదో ఒకరోజు పోలీసులు సితగ్గొట్టిత్తార్లే అన్నాడు,'' అని ఆగిపోయింది. ఆ తరువాత నాయుడన్న మాటల్ని చెప్పలేకపోయింది.

''మామేటి తప్పు సేత్తన్నామా... నేరం సేత్తన్నామా పోలీసులు కొట్టడానికి... నీకన్నీ బయమే,'' అని వీధిలోకి వెళ్లిపోయేడు పైడయ్య.

పైడయ్య వెళ్లిన వేపే చూస్తూ నిలబడిపోయింది సూరమ్మ. నాయుడోళ్ల కళ్లం పక్కన పొయ్యిలోకి పుల్లేరుతుంటే నాయుడన్న మాటలు గుర్తుకొచ్చేయి. అతగాడి చేష్టలు కళ్లముందు కదిలేయి.

''ఇదం సెడి ఈటీవోడికెల్తే సచ్చీదాక సాపలమోతే అని పెద్దలు ఒట్నే అన్లేదు. నాయుడోళ్ల కోడలివి నాయిడియైన బతుకొగ్గీసి ఈ తిప్పలన్నీ ఎందుకు సెప్మీ... సూడు సూరమ్మా, ఆడి వరసేం బాగులేదు. సంగాలు, ఆ పాటలు ఆడికేల... నా దగ్గర రైతరకముండమను. మీకే ఇబ్బంది నేకుంట నేను సూత్తాను,'' అని దగ్గరగా వచ్చేడు... వచ్చి, ''నువ్వు పిల్లల్తల్లిలాగ లేవు సుమీ,'' అంటూ నడుమ్మీద చెయ్యేసేడు. అప్పుడతడి చూపులు, 'మా కులంకి కళంకం తెచ్చేవుగదే,' అన్నట్టు కసిగా ఉన్నాయి.

సూరమ్మ భయంతో దూరంగా జరిగింది.

సరిగ్గా అప్పుడే పశువులు తోలుకుని వచ్చిన రైతులను చూసి నాయుడు వెళ్లిపోయేడు. గండం గట్టెక్కిందని పరుగు పరుగున ఇల్లు చేరింది సూరమ్మ.

అప్పుడప్పుడూ నాయుడోల్ల రైతు ఆ ఒగుడు బుగ్గలోడు అప్పలసోంగాడు ఏదో ఒక ఆశ చూపుతూనే ఉన్నాడు.

''లేచొచ్చినోళ్లందరూ నీతిమాల్నోలు అనుకుంతన్నావేట్రా బుగ్గలోడా,'' అని దులిపేసింది వాడిని.

అయినా భయం ఆమెను వదల్లేదు.

*

''ఆలోసించు నేను చెప్పింది బాగుంతే... అదైనా నీకు నచ్చితేనే సుమా... ధాన్యం కావాలంటే ధాన్యం... డబ్బులు కావాలంటే డబ్బులు... అడుగు. ఎల్లుండి ఇటకీ పున్నంకీ పన్లోకెలిపోరా నీకు బలుత్ బంది సేత్తన్నాననుకుంతన్నావేటి? నాకు నమ్మకమైన మనిసి కావాలి. అంతేగానీ నాకు మనుసులు కరువా,'' కత్తవా బొరిగి రామ్మందిరం అరుగుకు చేరవేసి తాను అరుగు మీద కూర్చుంటూ అన్నాడు నాయుడు.

పైడయ్య అరుగు ప్రక్కనే నిలబడి బుర్ర గోక్కుంటూ నేలచూపులు చూస్తున్నాడు.

''ఒరే నాయుడుబావు దగ్గిర రైతరకమంతే ఇంకా ఆలోసించడమేట్రా. ఇరవై పుట్లు దాన్నిం మూడు పూటల తిండి... ఒప్పుకోవోస్...'' నచ్చజెప్పేడు ప్రక్కనే ఉన్న మరో రైతు.

''బాపూ ఇంటికెల్లి మా దానికీ సెప్పి...'' నసిగేడు.

''ఓరలగేన్రా... ఇప్పుడే ఎలిపోరమ్మంతన్నానా... ఎల్లు ఇద్దరూ ఆలోసించుకున్న తరవాతే సెప్పు.''

పైడయ్య సూరమ్మతో చెప్పేడు. సూరమ్మ ఒద్దంది. ''ఇద్దరూ కట్టబడి బతుకుదుం సేచ్చగ,'' అంది.

''పనున్నప్పుడు పరవానేదుగానీ ఏ పనీ దొరకని ఎండాకాలంల ఏటైపోవాల,'' అన్నాడు పైడయ్య.

''ఆ ఇడ్డూరం గుడ్డెట్టినట్టి మాట్లాడతావేటి. పాలేరుతనం లేనోల్లందరూ బతకడం మానేత్తన్నారు?''

''ఆ నువ్వలగే అంతావు. యిన్నాల్లాగ ఆ మేస్త్రు బావూ నేడు. ఆ బావుకీ ట్రాన్సఫరైపోయింది. ఎందుకీ బాధంతా పనున్నప్పుడు పొందిపోయి, పని లేనప్పుడు పల్లీసిబెట్టడం ఏల. ఆడ్నీ ఈడ్నీ బతిమాల్డమేల? పాలేరుంతే నిరుపూసీ గెంజికీ... సుట్టకీ గేరంటీ...'' అని పాలేరుగా ఉండడానికే తీర్మానించుకున్నాడు పైడయ్య.

పైడయ్య నాయుడి పెద్ద రైతు అయ్యేడు. పైడయ్య నాయుడిబావుకి నమ్మకస్తుడై పోయేడు.

సూరమ్మ తెల్లారి లేచి నాయుడి కళ్లానికెల్లి పేడ తీసి పెంట మీద పోసి పశువులసాల శుభ్రం చేస్తుంది.

సూరమ్మలో మునుపటి ఉత్సాహం లేదు... తను ఒక్కర్తీ ఇంట్లో ఉన్నప్పుడు ఇంటి వాసానికి వేలాడే దుమ్ము కొట్టుకుపోయిన జముకును చూసత్తా కొడుకును గుండెలకదుముకుని ఏడుస్తుంది. తనకు ఇష్టమైన జముకు మూలబడిపోయినందుకో... తన బతుకు పేడసాలకు పరిమితమైపోయినందుకో తెలీదుగానీ రోజూ ఏదో సమయంలో కన్నీటితో గుండె బరువు దించుకుంటోంది.

చీకటిపడ్డాక అలబొద్దు గెంజి పట్టుకొని ఇంటి కొస్తున్న పైడయ్యకు మాష్టారు ఎదురయ్యేరు. మాష్టార్ని చూడగానే ఎందుకో తప్పు చేసినట్టు తల వంచుకుని, ''ఎప్పుడొచ్చినవ్ బావ్,'' అని పలకరించేడు.

''పైడయ్య నాయుడి పెద్ద రైతువయ్యేవట. కథా పాటకంటే నాయుడి మాట నీకు బాగా వంటబట్టేసినట్టుంది,'' అన్నారు మాష్టారు నవ్వుతూ. ఆ నవ్వు వెనుకనున్న వేదన ముల్లులా గుచ్చుకుంది పైడయ్యకు.

''బాపూ నా బతుకు నాను బతకాల గదా. ఏ పనీ సెయ్యకప్పోతే ఎలాగా... మీరు ఉండి వోలంటే నాకే ఆలోశనా నేకపోయింది. అయినా పాటనీ, జముకునీ వదిలెత్తానా... మీ దయుండాలగానీ,'' అన్నాడు వినయంగా.

''సరేగానీ ఈ రాత్రికి సంగం మీటింగుంది రాగలవా?''

''అలాగేని బావ్.''

''మీ బుగత కోప్పడతాడేమో,'' నవ్వుతూ మాష్టా రన్న ఈ మాట పైడయ్యను ఆలోచింపజేసింది.

''కొంబడితే కొంబడనీ. వత్తాను... వత్తే తప్పేంటీ,'' అన్నాడు స్థిరంగా పైడయ్య నానేం తప్పు చెయ్యలేదు కదా అన్న తృప్తితో.

''నీతోపాటు చాకలి గుంపడు, మంగలి అప్పోజీ... వీలైతే నీ తోటి పాలేరు అప్పలస్వామినీ తీసుకురా...''

''ఏటి బావ్ ఆలెందుకు... ఏదైనా ఇసేస ముందేటి,'' అనడిగేడు సందేహంగా పైడయ్య.

''రాత్రి వస్తావు కదా, అక్కడ వివరంగా చెప్తాను.''

''అలాగేని బావ్.''

మాష్టారు ఊళ్లోకి, పైడయ్య హరిజనవాడవేపు కదిలిపోయేరు.

*

''బావో... బుగత బావో... కొంప మునిగిపోయింది బావో,'' పరిగెత్తుకుంటూ అల్లంత దూరం నుంచీ అరుచుకుంటూ వచ్చేడు ఒగుడు బుగ్గలోడు.

అరుగు మీద కూర్చుని పళ్లు తోముకుంటున్న నాయుడు నింపాదిగా చూసి, ''ఏట్రలాగ పారొత్తన్నావు కొంపలంటుకున్నట్టు,'' అన్నాడు.

''కొంపలంటుకోడమేటి బావూ... అవతల వుపెద్రం ముంచుకొత్తుంటే,'' వాడు పరుగెత్తి రావటం వల్ల జాపోసి పోతున్నాడు.

''ఏటైందో చెప్పాస్,'' కసిరేడు నాయుడు.

''బావూ ఆజన్ని గుడ్డిలు పొలాలు కొండేదో లందరు కలిసి దున్నెత్తన్ను.''

''ఆ...'' కోపంగా లేచాడు నాయుడు.

''అదీగాక ఇటు ఏటి బాడవ కాసి మన పైడి గాడు, సాకలి గుంపడు, మంగలప్పోజీ... కొత్తగ వర కట్టిన మళ్లు దున్నెత్తన్ను... ఇదంతా ఆ సంగపోలు...''

''ఏటీ... నాయుడికి నోట మాట రాలేదు. మొహం ఎర్రకందమూలం దుంపలా మారిపోయింది. ముఖం కడుక్కోకుండానే తలుపు మూలనున్న కస్తవ బోరిగి తీసేడు.

నాయుడు పరుగెత్తేడు- నాయుడి మనుషులు పరుగెత్తేరు. ఊరు ఊరంతా పరుగెత్తింది.

జన్ని పొలం దున్నుతున్న గిరిజనుల వేపు నాయుడి కొడుకు తన మనుషులతో వెళ్లేడు.

ఏటి బాడవ పొలాల వేపు నాయుడు దౌడు తీసేడు.

ఊరంతా ఒకటే గోల.

ఏం ప్రళయం జరిగిపోతుందోననే భయం.

కర్రలు కలిసేయి.

కత్తులు కదిలేయి.

నాయుడి ముఖం చూడగానే గుంపడు, అప్పోజీ, ''తప్పయిపోయింది బావో,'' అంటూ నాయుడి కాళ్ల మీద పడిపోయేరు. ''బావూ దీనికంతటికీ కర్త అడిగో ఆ పైడిగాడే,'' అని పాటుకుడు పైడయ్య వైపు చూపిం చేరు.

నాయుడు పైడయ్య దగ్గరకు వెళ్లేడు.

పైడయ్య పని అయిపోయింది అనుకున్నారు అందరూ.

పైడయ్య చేతిలో కర్ర బిగుసుకుంది.

అక్కడ గాలి స్తంభించింది. ఊరంతా అల్లకల్లో లంగా ఉంది.

ఏడ్పులు... కేకలు...

గుసగుసలు... భయం... ఉత్సుకత... ఉత్కంఠ.

జన్ని పొలంలో జరిగిన దెబ్బలాటలో నలుగురు గిరిజనులు మరణించారు. పదిమంది రైతులు గాయ పడ్డారు.

మరో ముగ్గురు కొనూపిరితో ఉన్నారు.

మగవాళ్లంతా పిట్టొక చెట్టుకు ఎగిరిపోయినట్టు భయంతో పరుగులు తీసేరు. పసిపిల్లలు, ఆడవాళ్లు, మంచం దిగలేని ముసలాళ్లు మాత్రం మిగిలేరు ఊళ్లో.

సాయంత్రమయేసరికి ఊరు పోలీసులతో నిండి పోయింది.

*

తొలకరించింది. తొలి చినుకుల స్పర్శతో నేల పులకరించింది. మట్టి వాసనల్ని వెదజల్లింది.

పక్కలో బాబును వేసుకొని నిదరపట్టక ఆలో చిస్తున్న సూరమ్మకు తలుపు చప్పుడైనట్టు అనిపించడం తో లేచి తలుపు తీసింది.

ఎదురుగా పక్కింటి సిమాలుగాడు.

''సూరమ్మొదినా... మనోలందర్నీ జైల్నుంచి ఇడుదల సేస్సినారట. పెందిల వత్తారని మేస్త్రు బావు కవురుబెట్టేడు. నీకు సెప్పుదుమని వచ్చేను. మరే భయం లేదు... తొంగో...'' అని వెళ్లిపోయాడు.

సూరమ్మ మనసు బిగించి మీటిన జముకు తీగలా ఆనందంతో ఒణికింది. మంచమ్మీదికి చేరిన సూరమ్మకు కంటిమీద కునుకు రాలేదు. ఏవేవో ఆలో చనలు... ఇంటి పైకప్పుకేసి చూస్తున్న సూరమ్మకు వాసా నికి వేలాడుతున్న జముకు కనిపించింది. పైడయ్య పాడిన పాటలు మదిలో మెదిలేయి. 'కుసలాయకం',

'లక్ష్మణసామి మూర్ఛ' లాంటి పాటలు పాడే పైడయ్య... మేస్త్రుబావు మాటతో సంగంలోసేరి స్వంతంగా పాటలు కట్టి పాడేడు. మాష్టారు పైడయ్యని ఎంతో మెచ్చుకునే వారు. 'పైడయ్య నువ్వు మంచి కవివి సుమీ,' అని పొగుడుతుంటే... తనెంతో పొంగి పోయింది.

బుగతోడు ఆ జెవుడు... పాలేరు యీడెవుడు
తల్లి బూదేవి కాడ గొప్పోడు కాదెవుడు..."

ఎంత బాగా పాడీవోడు... ఆలోచనలతో ఎప్పుడో కోడికూసే వేళకు కునుకుపట్టింది సూరమ్మకు. నిద్ర లేచేసరికి బాగా పొద్దెక్కింది. గడప తుడుస్తుంటే ఎదు రింటి సోములు తాత కేకేసేడు.

"ఔను సూరమ్మా... రాత్రి ఎంతేల కొచ్చినాడేటి పైడయ్య. ఇంకా తొంగోని నెగనేదా..."

"రాతిరి రానేత్తాతా. ఇప్పుడొత్తాడని... సిమాలు సెప్పేడు."

"అదేటే... ఆజన్ని సెంద్రయ్య, నూకయ్య, ఆ కొండీదోలందరూ ఎలిపొచ్చినారు," అని అన్నాడు.

ఆ మాటతో కొండీదికి పరుగెత్తింది సూరమ్మ... "మామ ఎవకుల బయలెల్నాంగానీ ఆడు రాత్రే ఎలి పొచ్చినాడు. మేమంతా చెప్పినా ఇనకుంట... ఐతేటైనా డంతావు..." అన్నాడు జని సెంద్రయ్య. సూరమ్మ గుండె గుభేలుమంది. 'రాత్రి బయలెల్నోడు ఇప్పుడిగీ రానేదేటి సెప్మీ,' అనుకుంది. ఆరోజు ఇంటికి చేరలేదు పైడయ్య. ఆ మరునాడు రాలేదు. కానీ ఓ గాలివార్త గుప్పుమంది. ఆ గాలికబురల్లా నిజమే అయింది.

"పైడయ్య శవం దిగవూరు రెల్లు బాడవ కాడ టిక్కుంది. ఉబ్బిపోయి కంపు కొడతంది," చెప్పేరెవరో.

హరిజనవాడలో కొంతసేపు అలజడి రేగింది.

ఊరుఊరంతా దిగ్భ్రాంతి చెందింది... అది ఎలా జరిగిందో ఎవరికి తోచినట్లు వారూహించుకున్నారు.

"ఇప్పుడు ఇంటిల ఐనాక మంటిల. ప్చ్! ఏం బతుకు," ఓ ముసలాడు కన్నీటిబిందువు విడిచాడు.

"పెద్దింటిదాన్ని తెచ్చినా... పువ్వునాగ సూసు కున్నాడు. ఆడికి ముచ్చుదేవత ఇలగ దాపరించింది," ఓ ముసలమ్మ బాధపడింది.

"బాగా పాటలు పాడీవోడు కదరా..." ఓ పిల్లాడు మరో పిల్లాడితో అన్నాడు.

"ఏట్లబడి సచ్చిపోవటానికి ఆడేటి ఈతరానోడా," అన్నాడు ఒకడు ఎవరు ఆ పని చేసుంటారో ఊహిస్తూ.

ఎవరి అభిప్రాయాలు వాళ్లు వ్యక్తం చేస్తున్నారు.

పొద్దుపోతోంది.

సూరమ్మ దిగ్గున లేచింది... లేచి పరుగు తీసింది.

ఏడుస్తూ వెంటబడ్డ పిల్లాడిని ఎవరో ఎత్తు కున్నారు.

సూరమ్మ భోరున ఏడుస్తూ పరుగుతీస్తోంది. ఆమెను ఎవరూ ఆపడానికి ప్రయత్నించలేదు. అదేం చిత్రమో ఆమె వెనక ఎవరూ వెళ్లలేదు.

"పెద్దింటోల కోడలు ఈడి పాలబడి ఇలగైపో యింది. హా... రాత ఎవలు తప్పించగలరు," కుక్కి నులకమంచంలో దగ్గుతూ కూర్చున్న ఓ ముసలాడు నిట్టూర్చేడు.

ఉండీ ఉండీ చినుకులు రాలుతూనే ఉన్నాయి.

గుడ్లగూబ అరుపు ఆగిపోయింది.

సూరమ్మ ఏడుపు ఆగింది.

ఏటి ఒడ్డున తోటలో పక్షులు కిలకిలలాడు తున్నాయి.

చీకటి పలచబడుతోంది.

ఒడ్డున ఎవరివో మాటలు అస్పష్టంగా వినిపి స్తున్నాయి.

"ఒరే కర్ర పట్టుకోని శవాన్ని కసింత లోతుకి తోసిత్తే అదే కొట్టికెలిపోద్ది. మనకెందుకు లేనిపోని పెంట... ఆ పోలీసుల్తో ఆ బాదెవలు పడతారు."

సూరమ్మ మెల్లగా లేచి మరోవైపు తప్పుకుంది. చేతులు జోడించి రెండు నీడల్లాంటి ఆకారాలు కర్ర లతో శవాన్ని నీటిలో లోతుకు నెట్టేయి.

దుర్గంధం మరోసారి గాల్లో వ్యాపించింది.

సూరమ్మ పెదాల మీద పైడయ్య కట్టిన పాట లీలగా కదిలింది.

ఉన్నోడిదొక జాతి
లేనోడిదొక జాతి
మనుసులందరికీ నేడు
నేల మీద ఒక నీతి
బూమి నాదంటాడు
బూకరించుకుంటాడు
బుగ్గలు పెంచుతాడు
బుగతోడు ఆ దేవుడు
పాలేరు ఈ దేవుడు
తల్లి భూదేవి కాడ
గొప్పోడు కాదెవుడు

ఏటి అలల చప్పుడు జముకు వాద్యంలా పాటకు శృతి కలుపుతూ విషాద సంగీతాన్ని వినిపిస్తోంది.

కథావేదిక వార్షిక సంచిక, ఏప్రిల్ 1992